

ŠPECIFIKÁ RECEPCIE TALIANSKEJ LITERATÚRY V KONTEXTE MEDZILITERÁRNEHO PROCESU

Recenzovaná publikácia: ŠUŠA, Ivan: *Italian Literature: Filling in the Blanks of its Slovak Translations*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2023, 103 s.

Docent Ivan Šuša svojou najnovšou vedeckou monografiou nadväzuje na svoje dlhoročné a systematické výskumy v oblasti literárnej komparistiky a dejín prekladovej literatúry na Slovensku, špecificky realizovaných na predmete slovensko-talianskych medziliterárnych vzťahov. Osobitosťou jeho prístupu pri spracovaní materiálov z uvedenej oblasti je prihliadanie na politický a občiansky kontext literárnych textov, ktoré fungujú ako nosič kultúrnej informácie.

Šušova monografia sa zameriava na objasnenie spôsobu doplnenia a integrácie vzťahov medzi talianskou literatúrou a jej slovenskou prekladovou recepciou po prelomovom roku 1989. V komparatistickej perspektíve identifikuje príčiny selektívnej

prekladovej recepcie z talianskej literatúry už od konca druhej svetovej vojny. Okrem spoločenských a mimoliterárnych špecifík, ktoré mali priamy dosah na zameranosť výberu prekladanej literatúry, práca načrtáva aj hodnotné interpretácie plynúce z rešpektovania zásad literárnohistorického prístupu, ale aj princípov odvodených z predmetu porovnávacej literatúry a dynamiky samotného medziliterárneho procesu.

Ako napovedá autor v titule monografie, text mapuje a objasňuje biele miesta slovensko-talianskych literárnych vzťahov, ktorým sa v takejto systematickej a ucelenej podobe vedeckej monografie na Slovensku zatiaľ azda nevenovala dostatočná pozornosť. Metodologicky vychádza z analýzy zmien recepčných modelov v slovenskom literárnom prostredí od 90-tych rokov 20. storočia. Tie podmienili prekladovú recepciu z talianskej literatúry nielen v synchronnom prenikaní textov do nášho spoločensko-kultúrneho rámca, ale podmienili aj preklady s aktualizácnou a vývinovou hodnotou časovo posunutej recepcie, teda spätne od obdobia konca druhej svetovej vojny. Tu spomíname napr. (znovu)penikanie talianskeho neorealizmu do slovenskej literatúry, ktorý v čase samotného jeho vzniku v našom prostredí brzdila doznievajúca vlna výchovnej

a moralistickej literatúry a pretrvávajúcej recepcie diel tohto druhu. Autor veľmi pregnantne zdôrazňuje, že práve mimoliterárne determinanty (v monografii dokladované na exemplárnom modeli cenzúry zo strany inštitucionálnych autorít orientujúcich literárnu výmenu), ktoré sú často v hodnotení medziliterárneho procesu akoby podceňované, hrali naopak zásadnú úlohu pri zmnožovaní alebo obmedzovaní externokontaktových foriem tohto procesu. Aj v traktovanom prípade boli práve spoločenská morálna konvencia a potvrdzovanie, resp. znovunastolovanie istých sociálnych a moralistických otázok v poprevratovom období faktormi, ktoré okrem nadviazania na už jestvujúcu tradíciu prekladov zásadne prispeli k prekladovej recepcnej vlne talianskeho neorealizmu. Humánnosť a morálnosť ako dve kategórie s tvárnym interpretačným výkladom slúžili (a podnes slúžia) ako orientujúce východisko zameranosti recepcných snáh, cenzorských postupov či nachádzania spoločných črt a styčných bodov pri komunikácii kultúr a literatúr.

Autor sa osobitne a veľmi podnetne venuje aj snahe slovenského prekladateľa ponúknuť publiku recepciu talianskej neoavantgardy. V tomto prípade ide o mieru odlišnosti oboch uvažovaných literatúr, ktorá podmienila takúto snahu a ktorá sa v prijímajúcej literatúre hodnotila ako deviácia od zaužívaného recepcného modelu a ako experiment určený hypotetizovanému čitateľovi. Motivácia tejto recepcie teda nebola praktická, ale išlo najmä o volitívnu a racionálnu konfrontáciu dvoch jazykových systémov. Paradoxne sa v traktovanom období ako problematické javilo recipovať a integrovať do prijímajúceho literárno-kultúrneho modelu aj pre talianske prostredie typické náboženské a kresťanské motívy a takto zamerané texty.

Ako veľmi rukolapne autor monografie v závere vyvodzuje, prekladová činnosť z talianskej do slovenskej literatúry v poprevratovom období od konca 20. storočia, vnímaná ako špecificky nastavená forma recepcie, bola a je podmienená najmä objednávkou platného spoločenského systému, kde prijímajúce prostredie integráciou vybraných autorov, motívov, tém a literárnych foriem potvrdzuje vlastnú hodnotovú konvenciu alebo potvrdzuje fakt, že takýto obraz chce o sebe vytvoriť. Navyše sa vysporadúva s cenzurovaním literárneho života po povojnovom komunistickom prevrate a spätne dopĺňa morálnu encyklopédiu prostredníctvom recipovania literárnych javov z talianskej literatúry, ktoré boli v čase svojho vzniku a prieniku do iných európskych literatúr prostredníctvom prekladom slovenskému čitateľovi odopreté. Tu autor vypichuje napr. dielo Itala Calvina, ale aj prvej vlny talianskeho neorealizmu, ktorej recepcia bola v česko-slovenskom povojnovom prostredí podmienenom hegemoniou socialistického realizmu ideovo neprípustná a ak, tak len v kontúrach materialistického vnímania zobrazovanej situácie. Spoločensko-kritický moment sa ignoroval.

Nastúpená cesta dodatočnej integrácie literárnych textov a modelov do prijímajúcej štruktúry je z hľadiska skúmania medziliterárnych vzťahov mimoriadne zaujímavá. Šuša ju identifikuje vo viacerých vybraných rovinách, ktoré mu dovoľujú nastolovať otázky o dynamike medziliterárneho procesu medzi slovenskou a talianskou literatúrou v druhej

polovici 20. storočia. Zároveň takúto dynamiku dokladá a ilustruje v chronologickej postupnosti a na najmarkantnejších literárnych javoch (kresťanská motivika a topika, taliansky neorealizmus viazaný na protifašistický odboj, autori a texty talianskej neoavantgardy, Moraviove a Pasoliniho škandalózne a „zakázané“ texty, ale aj mnohé iné), ktoré slovenská prekladová literatúra po roku 1989 spätne saturovala. Autor pri hodnotení recepcie vybraných javov talianskej literatúry načrtáva aj mieru a spôsoby takejto saturácie.

Monografiu vnímam ako veľmi potrebný text, popisujúci a analyzujúci dynamiku medziliterárneho procesu medzi talianskou a slovenskou literatúrou za posledné polstoročie a dúfam, že popri starších reflexiách (P. Koprda, D. Sabolová) bude slúžiť ako východisko a referenčný text ďalších štúdií v odbore.

doc. PhDr. Natália Rusnáková, PhD.
FF UKF, Nitra